

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2009

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

Від редакції	7
АДАКСИНА С.Б., МЫЦ В.Л., УШАКОВ С.В. Исследования Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	8
АЙБАБИН А.И., ХАЙРЕДИНОВА Э.А. Раскопки раннесредневекового Боспора в 2007—2009 гг.	10
АКСЕНОВ В.С. Исследования катакомбного могильника у с. Верхний Салтов	12
АКСЕНОВ В.С. Охранные работы на могильнике салтовской культуры у с. Металловка на Харьковщине	17
АЛЕКСЕЕНКО Н.А., ДЬЯЧКОВ С.В. Раскопки на участке у башни 6 в припортовом районе Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	20
АНДРУХ С.И., ТОШЕВ Г.Н. Исследования на Мамай-Горе в 2009 г.	22
БАЛАКІН С.А., ЗАЖИГАЛОВ О.В. Дослідження на території Києво-Печерського заповідника 2009 р.	23
БАРАНОВ В.І., БОБРОВСЬКИЙ Т.А., КАРЛОВ С.В. Дослідження поселення Маріамполіс у 2009 р.	25
БЕЙЛИН Д.В., КУЛИКОВ А.В., БЕЙЛИНА С.А. Разведки северо-восточной оконечности Керченского полуострова	28
БЕРНАЦКИ А.Б., КЛЕНИНА Е.Ю. Исследования квартала LX в западной части Херсонесского городища в 2009 г.	32
БЛЯЄВА С.О., КАРАШЕВИЧ І.В., ФІАЛКО О.Є. Про роботу Південної середньовічної експедиції у 2009 р.	35
БОЛТРИК Ю.В., ІГНАЧЕК М., ОЛЕДЗКІ Л. Дослідження Северинівського городища на Поділлі	36
БОЛТРИК Ю.В., КАРАШЕВИЧ І.В., КОЗЮБА В.К., КРАВЧЕНКО Е.А. Коротка інформація про результати досліджень Канівської експедиції	38
БОРИСОВ А.В. Розвідки в Пороссі у 2009 р.	40
БОЧАРОВ С.Г., НОВИЧЕНКОВА Н.Г., ГОРБУНОВ В.И. Исследования Восточно-Крымской (Феодосийской) экспедиции в 2009 г.	41
БРОВЕНДЕР Ю.М., ЗАГОРОДНЯЯ О.Н. Раскопки поселения эпохи бронзы Червонэ озеро 1 на Картамышском рудопроявлении в Центральном Донбассе	42
ВАХОНЄВ В.В. Підводно-археологічні роботи біля скель Адалар у Криму в 2009 р.	42
ВАХТИНА М.Ю., СОН Н.А., СТОЛЯРЕНКО П.Г. О работе Порфмийской экспедиции ИА НАНУ—ИИМК РАН в 2009 г.	47

К.Ю. Пеляшенко

РОЗКОПКИ НА ЦИРКУНІВСЬКОМУ ГОРОДИЩІ СКІФСЬКОГО ЧАСУ У 2009 р.

Results of the 2009 excavations at the Scythian period hill-fort Tsyrkuny are briefly described. The work concentrated at two areas: at the defensive structures and hill-fort area on the territory of «the Third yard» (9 and 9a excavation areas), and at the burnt mound on the territory of «the Second yard» (10 excavation area). The results obtained enlarge the data on fortifications, continuity and the nature of the hill-fort settling.

Влітку 2009 р. сумісна експедиція Слобідської археологічної служби та історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна продовжила розкопки на Циркунівському городищі скіфського часу (керівник розкопок К.Ю. Пеляшенко, студентської археологічної практики — Ю.В. Буйнов). Роботи були зосереджені на двох ділянках: розкопи 9, 9а та 10.

Розкоп 9 та 9а закладено з метою дослідити третю лінію укріплень та вузьку територію поміж другою та третьою лініями, що утворюють «Третій двір», а також характер забудови «Третього двору». Найбільша висота валу становила 0,95 м, глибина рову від рівня сучасної поверхні 1,20 м. Вал мав один будівельний період. Біля його підніжжя та під ним природній чорноземний ґрунт зберігся частково. Замість нього над материковою глиною було насипано чорноземний ґрунт з незначними шматочками вуглинок і глиняної обмазки. Над ним зафіксовано прошарок глинистого ґрунту (до 0,30 м) та щільного чорнозему з білими прожилками? (до 0,35 м), у якому знайдено 20 фрагментів стінок ліпного посуду. Насип перекрито однорідним шаром чорнозему потужністю 0,20—0,30 м. Жодних слідів дерев'яних конструкцій не виявлено. У рові, що мав підовальну в перетині форму, виявлено фрагмент вінця ліпної посудини, прикрашеного пальцевими вдавненнями та наскрізними проколами, залізний предмет у вигляді різця та глиняне прясельце біконічної форми.

Розкоп 10 закладено з метою дослідити зольний насип у північній частині «Другого двору» городища. Висота зольника до 0,50 м, розміри 9 × 15 м. Зольний насип завтовшки у центрі 0,50 м. Перекривав чорноземний шар потужністю 0,20—0,30 м. Оскільки північна частина городища ніколи не розорювалася, всі знахідки у верхньому шарі залягали *in situ*. Насиченість культурного шару знахідками поза межами зольника незначна.

Зафіксовано чотири господарські ями, наземне приміщення, вогнище, офіра кози, скупчення глиняної обмазки та каменів пісковика.

Приміщення (яма 1) у формі неправильного квадрата, розміри 3,60 × 3,80 м, орієнтоване по лінії північний-захід—південний-схід. Стіни прямовисні, кутки заокруглені. Глибина від рівня сучасної поверхні 0,90 м (у суглинку 0,30 м). У північно-східній стіні зафіксовано яму розмірами 0,40 × 0,50 м, глибина 0,10 м від рівня долівки. Поряд з нею сходинка, схожа на вхід у приміщення, розміри 1,00 × 0,60 м, висота 0,10 м від долівки. У золистому заповненні трапилися уламки ліпного посуду і кістки тварин). У центральній частині на глибині 0,60 м виявлено скупчення каменів пісковика. На дні приміщення знайдено бронзове тригранне вістря стріли, уламок залізного ножа та глиняну підвіску з солярним знаком.

Яма 2 — округлої форми, 0,30 м у діаметрі та завглибшки 0,70 м від рівня сучасної поверхні. Яму 3 зафіксовано з глибини 0,30 м. Вона складається з двох частин округлої форми завглибшки 1,0 м і 1,10 м. Розміри 3,30 × 1,70 м. Стіни розширюються до дна. Яма 4 округлої форми (діаметр зверху 1,30 м, по дну — 1,50 м), глибина 1,50 м від рівня сучасної поверхні. Зверху вона мала прямі стіни, що з глибини 0,80 м розширювалися на 0,10—0,15 м. Яма заповнена чис-

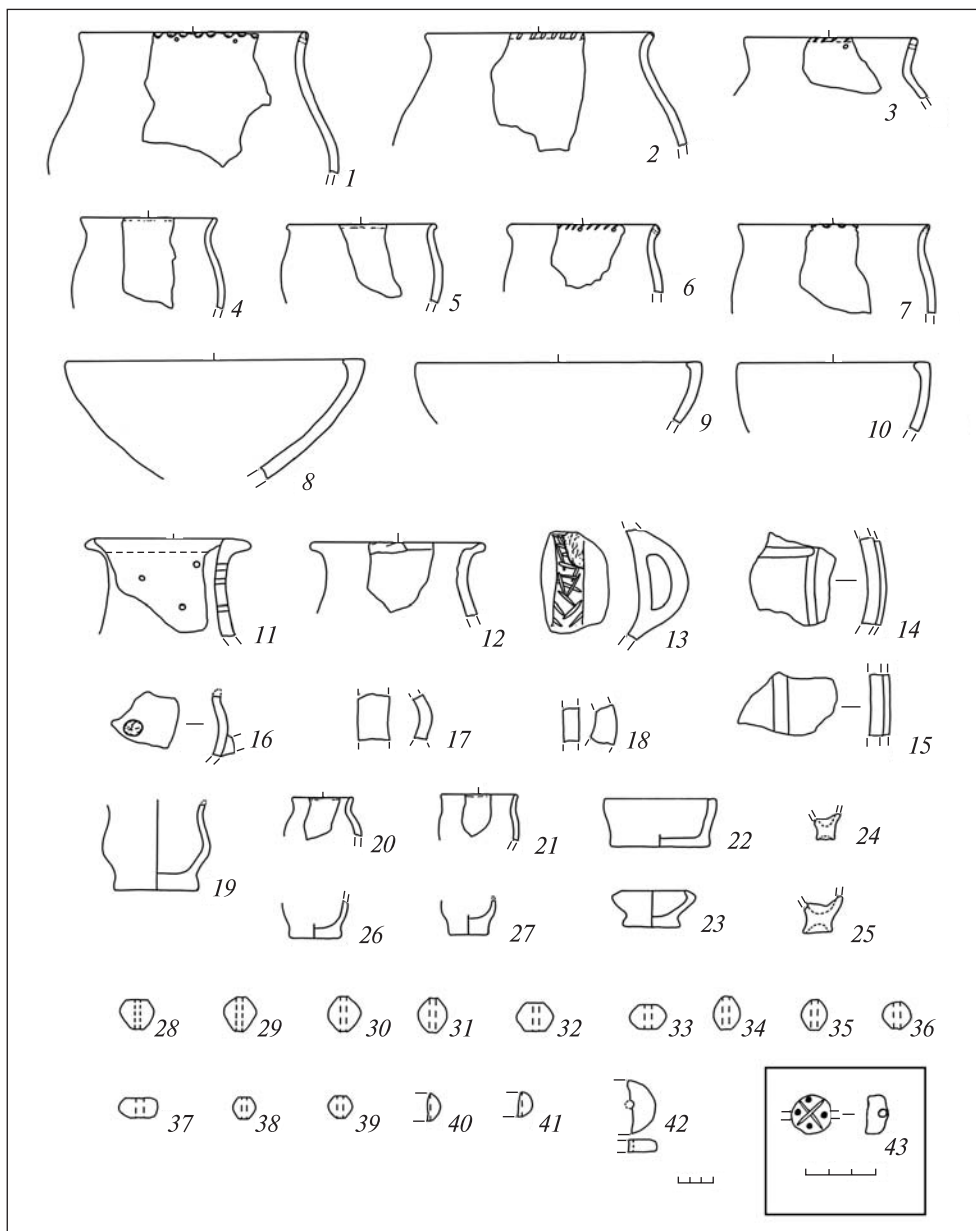

Рис. 1. Циркунівське городище. Керамічні вироби з розкопу 10

тою золою з поодинокими уламками ліпного посуду та кісток тварин. Яма 5 з прямими стінами, діаметр 0,70 м, глибина від рівня сучасної поверхні 0,85 м. Знахідок не було.

Описані об'єкти виявлені поза межами або по краю зольного насипу. В центрі його зафіксовані сліди відкритого вогнища у вигляді пропеченого на 0,10 м суглинку. Пляма мала округлу форму розмірами 0,25 × 0,30 м. За 0,30 м на захід від нього з глибини 0,30 м зафіксовані залишки кози (визначення В.Л. Бондаренка), між ребрами якої знайдено залізне пласке вістря стріли (рис. 2, 19). Поруч виявлено скупчення шматків глиняної обмазки, а за 0,80 м на південний захід від нього — скупчення шматків пісковика.

Більшість знахідок представлено ліпним посудом. Переважають фрагменти горщиків (рис. 1, 1—7), верхню їх частину прикрашено пальцевими вдавненнями або скісними насічками по краю, часто у поєднанні з проколами, або лише проколами по краю вінця. Є й неорнаментовані зразки. Панівними є профільовані форми з дещо звуженою шийкою та плавно або різко відігнутих вінцем (рис. 1, 1—3). Менше горщиків зі слабо профільованим тулубом та короткою шийкою (рис. 1, 4—7). Трапилися миски округлої або округло-конічної форми з характерним бортиком-закраїною зсередини (рис. 1, 8—10). Незначною кількістю представлені фрагменти глеків: верхні частини із закраїною назовні, стінки з наліпними валиками, орнаментована петлеподібна ручка

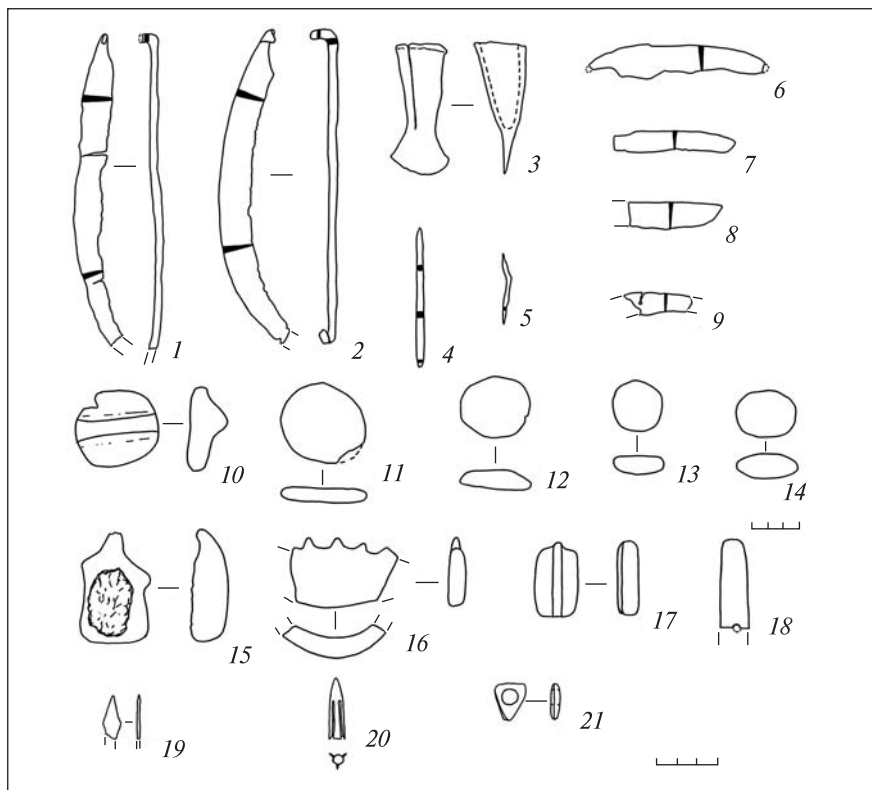

Рис. 2. Циркунівське городище. Знахідки з розкопу 10: 1–9 — знаряддя праці; 10–18 — вотивні предмети; 19–20 — наконечники стріл; 21 — свинцева підвіска

(рис. 1, 11–15). Виявлено кілька фрагментів від кухлів з ручками (рис. 1, 16–18). Невеликий посуд вирізняється барвистістю форм: профільовані горщики заввишки до 5–10 см (рис. 1, 19–21), мисочки (рис. 1, 22, 23), посудинки з піддоном (рис. 1, 24, 25), чарочки (рис. 1, 26, 27).

Серед виробів з глини — значна кількість вотивних предметів: п'ять цілих та два фрагменти хлібців (рис. 2, 10–14), кульки, антропоморфна фігурка (рис. 2, 15), «табличка» з наліпним пружком (рис. 2, 17) та ін. (рис. 2, 16, 18), а також 12 цілих та три фрагментовані прясла (рис. 1, 28–42) і підвіска з солярним знаком (рис. 1, 43).

Серед знахідок із заліза — два цілі стовпчикові серпи (рис. 2, 1, 2), мотика (або наральник?) (рис. 2, 3), ножі (рис. 2, 6–9), прокол-

ки (рис. 2, 4, 5), вістря плоскої стріли у формі ромба (рис. 2, 19), фрагмент кільця дротини. 3-поміж виробів з кольорових металів — бронзове тригранне вістря стріли (рис. 2, 20) і свинцева підвіска трикутної форми з великим отвором посередині, вилита в двосторонній формочці (рис. 2, 21).

Античну кераміку представлено незначною кількістю фрагментів амфор, серед яких можна визначити два центри — Гераклею та Кнід (визначення С.А. Заднікова). Два уламки вінця від кнідських амфор мають сліди спрацьованості. Відмітимо й фрагмент стінки та дна сіроглиняної гончарної посудини.

Зольний насип і чорноземний культурний шар над ним можна датувати кінцем V–IV ст. до н. е.

